

Život a počty

Už od dětství nás všechny učili počítat; ve škole jsme museli brzo znát také malou násobilku. Co nám tedy autorka chce asi říci tím divným titulem? Snad že na život jsou všechny počty krátké? [Naznačuje to i podtitul.]

Známe to ovšem přece i z vlastní zkušenosti, a lidé to vědí už odedávna. Známe to také z Ježíšova podobenství o rozsévači a semenech: některá semena přinesla užitek třicetinasobný, jiná šedesátinasobný, a některá dokonce stonásobný – ale na druhé straně byla mnohá také zmarněna. V počtech ovšem platí, že obě strany rovnice musí dávat stejnou hodnotu, kdežto v životě to neplatí, život nejsou počty. V životě mohou některá semena padnout také na cestu, na skálu, a také do trní; to přece rovněž náleží k životu, že může dojít i ke ztrátám, ba dokonce k nim nutně dochází. Život je zkrátka pln nejrůznějších rizik; největším rizikem života je nicméně jeho konečnost, smrtelnost. Možná, že proto ve starém Řecku někteří říkali, že je ze všeho nejlepší se vůbec nenarodit, a hned to druhé nejlepší že je co nejdříve zemřít. To zní dost pochmurně – ale o čem to vlastně svědčí? Je z toho patrné, že žít znamená vzít na sebe úkol, možná břemeno, ale v každém případě poslání. Život, který na sebe žádné úkoly nebere, nemá ani žádný smysl. Žijeme nikoli pro život, ale pro něco, co je víc než náš život.

V křesťanské tradici bývá zvykem o životě mluvit jako o „daru“. To však přece nedává dost dobrý smysl. Má-li být hovor o daru, musí tu být vedle života samého jakožto „daru“ ještě nějaký dárce a nějaký obdarovaný. A kdo by mohl být tím obdarovaným, jde-li o život? Pokud by šlo o někoho živého (nějakou živou bytost), ten už život má; a pokud by šlo o něco neživého, můžeme vůbec mluvit o „daru“? Vždyť dar musí někdo přijmout – anebo odmítnout. Ale jak něco neživého může samo přijmout nebo odmítnout oživení? Ježíš podle Matouše varoval „mnohé z farizeů a ze saduceů“, aby neříkali „sami u sebe: Otce máme Abrahama“: „Neboť pravím vám, že může Bůh z kamení tohoto vzbuditi syny Abrahamovi.“ Mohli bychom v takovém podobenství ono oživení kamenů chápat jako dar těm kamenům? Jistě ne; šlo by jen o dar již živému Abrahamovi. Život může být jen stvořen, ale nemůže být „darován“ (ono se to tak sice říká, dokonce o rodičích, ale je to chyba). Stvoření není „darem“ nicotě, ale je samou proměnou nicoty v „něco“.

Život sám (jakožto oživenost, živoucnost, nikoli životní běh, plný událostí) není darem, ale je stvořením: život je „vzbuzen“, „vdechnut“, vytvořen, ustaven. Není výsledkem nějakého obdarování, ale je stvořen k tomu, aby mohl být obdarován a aby mohl sám obdarovávat. Všechny živé bytosti se rodí tak, že už v počátečním okamžiku svého bytí a žití jsou vybaveny „dary“ (např. genetickými kódy a živinami, atd.), díky kterým mohou ve svém bytí a žití pokračovat po určité cestě; a na další „dary“ jsou odkázány také potom. Čím vývojově pokročilejší takové bytosti jsou, tím odkázanější jsou i na další, jiné živé bytosti, a to nejen na své „původce“, své „rodiče“ a na sobě podobné, ale také na všelijak „vzdálené“. Je zvláštní, že při vyjmenování hlavních charakteristik života (živoucnosti) se zcela zapomíná na zmíněnou spjatost „bytí“ každé živé bytosti s oním obdarováním jako podmínkou i jako posláním a povinností. Být živ znamená být od samého počátku obdarován a i později obdarován, ale na druhé straně také obdarovávat. Život, který jen čerpá z darů, ale sám neobdarovává, ztrácí nejen smysl, ale jen se „přiživuje“,

a staví se tak proti životu, a to nejen svému, brzdí a zastavuje tak vůbec život, a končí – a to nejen individuálně.

S lidmi to není jinak, jen je to obdarovávání složitější a náročnější. Především to už nejde bez učení a tedy bez komunikace mezi staršími a mladšími (první náběhy – ovšem jen napodobováním – najdeme už u vyšších živočichů). Uvádění novorozence do světa sociálních a jazykových vztahů hned v prvním roce života je mimořádně závažné, a přece může být v mimořádných situacích zajišťováno v zastoupení biologických rodičů; v dalším „školení“ je však zastoupení zcela obecně naprosto nezbytné, a něco takového opravdu účinného je možné jen v širším společenství, jež dovoluje specializaci (a tedy dělbu práce). Kmenová uzavřenost musí být překonána společným nadkmenovým kultem a kulturou, později i „politickým“ stmelením a sjednocením, „civilizací“. Při tom se stále znovu objevují problémy vztahů k „našincům“ a „cizím“, a to znamená problémy identifikace s tím, co je „vlastní“, a distance vůči „jiným“. Velkým průlomem byla výzva k vstřícnosti vůči „příchozím“, programově překonávající averzi vůči cizincům a „novákům“, jak ji např. známe ze SZ. A ta pak jako by vrcholila poukazem k tomu, že „příchozí“ může sám také přinést „obdarování“, třeba i tak, že se stane buď „poslem“, nebo dokonce příkladem a inspirujícím vzorem (překvapivá lidská pomoc muže-cizince ze Samaří). Navzdory nejrůznějším deviacím se přece jen, byť pomalu a těžce, prosazovalo a dosud prosazuje vědomí spolupatřičnosti všech lidí a zvláštních vnitřních závazků a solidarity vůči nějak slabým a zejména neprávem marginalizovaným a utlačovaným („chudým“). To nakonec v některých případech vedlo a vede k více nebo méně rozsáhlým iniciativám, mířícím k „těm druhým“; protože však všech vynálezů, včetně „morálních“, může být také zneužito (nebo využito k dalším, zcela odlišným cílům), bývají zejména v poslední době takové iniciativy podezřívány z vedlejších záměrů, jindy zase z diletantství, a to zase jejich rozvoj i účinnost nejednou brzdí.

Je proto dobře se blíže a až do některých detailů seznámit s tím, jak takové iniciativy a aktivity skutečně probíhaly v podmínkách, na které si stále ještě starší z nás vzpomínají. Nejde jen o to, abychom na ně nezapomínali, i když si to nepochybně zasluhují, ale abychom v nich našli vzory a inspirace pro napodobování, následování a další rozvádění tím, že se sami na podobných iniciativách v nových poměrech budeme také podílet. Když si to vše zasadíme do nejširších kontextů a perspektiv života na této planetě, musíme si uvědomit, že nejen my sami, ale celé národy a celé civilizace, zvláště dnešní Evropa, na kterou stále ještě málo myslíme v morálních i duchovních ohledech a perspektivách, ba všechno lidstvo žijí z nesčetných obdarování minulých generací a celých dlouhých věků, a že nás to všechny zavazuje k tomu, abychom více mysleli na generace a věky příští, které se ani bez našich dalších obdarování neobejdou. Platí to pro všechny živé bytosti, ale pro nás lidi to platí také, a zejména proto, že jsme vybaveni vědomím a můžeme si to uvědomovat, a že máme mít také spolu-vědomí, tedy živé svědomí.

Příklad Hebe Kohlbrugge je ovšem mimořádný v mnoha ohledech, a každý z nich by si zasloužil zvláštní pojednání také ze strany těch obdarovávaných. Rád bych připomněl jen jeden z nich, protože jsem v tom byl také silně „zapojen“. Na iniciativu Julia Tomina, který pozval prostřednictvím několika zahraničních universit filozofy, aby přijížděli a účastnili se soukromých (domácích) seminářů v Praze, odpověděla původně jen universita v Oxfordu.

Po prvních problémech se Státní bezpečností, kdy byly Tominovy semináře soustavně narušovány a znemožňovány, a poté, kdy Tominova rodina i s oběma syny musela emigrovat, jsme ve stejné formě pokračovali se semináři v našem bytě (byla ovšem i celá řada dalších seminářů s menší frekvencí). Mezitím byly v Anglii a brzo poté i ve Francii založeny Nadace Jana Husa, které organizovaly cesty filosofů z různých zemí do Prahy (a později i do Brna). Díky Hebe Kohlbrugge se samostatně přidali také filosofové nizozemští s vlastními programy, a ti ve svých aktivitách vytrvali také až do posledního roku komunistické vlády. A Holanďané nezůstali jen u toho, že přijížděli se svými přednáškami a semináři, ale vozili nebo posílali nám také odborné knihy a časopisy, technické pomůcky pro nahrávání atd.; a to nezmiňuji další formy podpory a pomoci, a to nejen pro nás, ale pro celou řadu dalších přátel (v knize je něco z toho naznačeno). Pro Hebe to byla po celá tři desetiletí doba velkého úsilí, napětí a nemalých rizik, a to nejen pro ni osobně, ale - zejména po zákazu jejího vstupu na naše území - také pro její spolupracovníky. Universita Karlova dala výraz velkého uznání pro její činnost udělením čestného doktorátu. - Ale jsme či budeme schopni aspoň zčásti podniknout něco podobného pro své spolulidi v dalších zemích a krajích, kde toho je či bude zapotřebí? Budeme v tom my i naši potomci vidět podnět a inspiraci? Nespočívá právě v takových iniciativách budoucnost Evropy?